

ARTS ESCÈNIQUES I DANSA

bromera.txt

El llibre *Arts escèniques i dansa* per a ESO és una obra col·lectiva elaborada pel Departament Didàctic d'Edicions Bromera.

Textos

Tomás Motos, Antoni Navarro i Xema Palanca

Direcció editorial

Josep Gregori i Maria Viu

Coordinació editorial

David Morell

Correcció lingüística

Mar Aranda, Carmen Cabanes, Adelaida Ferre i Anna Saus

Coordinació tècnica

Xavier Tortosa

Infografia i maquetació

Carles Barrios, Eva Bueno, Susana Fraguas i Pere Fuster

Disseny i coberta

Carles Barrios

Fotografies i il·lustracions

Arxiu Bromera, CMMOL, Alfons Font, Pere Fuster, Francesc Jarque, Hans Lebler, Mariscal, Fabià Puigserver, Mario Vanarelli, Francesc Vera, Jordi Vicent

Agraïm la col·laboració de:

Associació Marató de l'Espectacle, Cartelera Turia, Companyia T de Teatre, Companyia Titular Catalana "Adrià Gual", Dagoll Dagom, Diputació de Barcelona, Els Comediants, Escola Municipal de Teatre d'Aldaia, escoles municipals de teatre de Sueca, Fundació de Teatre Lliure, Grup Trobairitz, Joan Brossa, La Cubana, La Tarumba, Martini, Moma Teatre, Momix Danza, Museu de Teatre J. Gumí, Norma Editorial, Ñoño i Patri, i de totes les persones que estimen el teatre.

Reservats tots els drets. Està totalment prohibida la reproducció total o parcial d'aquesta publicació per qualsevol mitjà o procediment, siga electrònic o mecànic, mitjançant fotocòpia, així com la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec públic, sense l'autorització per escrit de l'editor. Qualsevol infracció d'aquesta advertència estarà sotmesa a les sancions que estableix la llei.

© Edicions Bromera

Polígon Industrial 1, 46600 Alzira

www.bromera.com - bromera@bromera.com

Imprimeix: Grafo

1a edició: maig, 2016

ISBN: 978-84-9026-638-0

DL: V-1077-2016

A tot el professorat que té
el desig il·lusionat que el teatre
esdevinga una realitat
dins del currículum.

PRÒLEG

Aquest llibre és el fruit de dues passions: una és les arts escèniques i l'altra, l'educació. El teatre i la dansa són un espai privilegiat per a la reflexió, per al diàleg, i constitueixen dues eines que t'ajudaran a conèixer-te millor i a relacionar-te amb la gent d'una manera diferent.

Amb tot, no ens agradaria que pensares que aquest llibre està concebut per a fer de tu un ballarí o una actriu. Eixa és la tasca de les escoles d'art dramàtic i dels conservatoris de dansa o la voluntat de les persones que vulguen dedicar-s'hi professionalment. Amb les nostres propostes, textos i activitats volem, sobretot, provocar en tu l'interés per les arts escèniques, i no tant pels aspectes teòrics, sinó per la seua dimensió pràctica.

En l'assignatura d'Arts Escèniques i Dansa seràs l'autèntic protagonista perquè seràs tu qui durà a la pràctica els jocs de creativitat corporal i de la veu, les improvisacions dramàtiques i coreogràfiques, el procés de posada en escena i les reflexions sobre el llenguatge teatral i la dansa.

Tots els exercicis, jocs, textos, dibuixos i il·lustracions proposats al llarg de les deu unitats constitueixen una eina de treball indispensable, un punt de partida que et permetrà, en companyia dels teus companys i amb l'ajuda del professor o de la professora, progressar en les teues capacitats expressives, en la teua creativitat i en la teua sensibilització artística i esperit crític.

Al llarg de les classes, aniràs descobrint com l'art dramàtic i la dansa engloben i serveixen de vehicle a les altres expressions artístiques (música, pintura, literatura, cinema...). A més, les unitats d'aquest llibre estan pensades, principalment, per a ajudar-te a adquirir els fonaments del llenguatge teatral i de la dansa per mitjà de l'experimentació i del joc dramàtic.

Finalment, pensem que aquest llibre pot contribuir a la teua formació científica, social i personal en la mesura que, a més de transmetre coneixements i saber fer, intenta encomanar-te la passió i el plaer de saber ser.

ELS APARTATS DE LA UNITAT

La proposta d'aquest llibre, *Arts escèniques i dansa*, consisteix en deu unitats que, tot agafant com a pretext la història de l'espectacle, desenvolupen uns projectes de treball centrats en els elements essencials del llenguatge teatral i la dansa. Aquestes unitats es complementen amb una acurada selecció gràfica i un vocabulari específic sobre les expressions i els oficis escènics. Cadascuna de les deu unitats temàtiques del llibre s'estructura a partir d'un tema vehiculator i consta dels següents apartats:

Història de l'espectacle teatral i de la dansa

Exposició clara i sintètica dels continguts bàsics teatrals i coreogràfics que hem seleccionat de cada època històrica i a partir dels quals dissenyem el nostre projecte de treball.

Expressió i comunicació

Aquest és un apartat clau d'*Arts escèniques i dansa*, en la mesura que l'entendem com a un procés que es completa amb la teatralització o la creació de coreografies.

El conjunt d'activitats d'aquest apartat és eminentment lúdic i s'estructura de la manera següent:

Posem-nos en marxa

Activitats sorprenents que pretenen copsar l'atenció dels participants i són l'estímul just que posa en marxa tots els seus mecanismes i facultats expressives. Tenen l'objectiu prioritari de crear el clima ideal, l'ambient òptim i la disposició personal i col·lectiva adequades per a dur a terme el treball posterior.

Al mateix temps, són útils per a trencar el gel del començament i ajuden a superar el bloqueig i les inhibicions que es produeixen, sobretot, en encetar una activitat nova.

Dansa i creativitat corporal

La finalitat d'aquest apartat consisteix a desenvolupar la presa de consciència del nostre esquema corporal, l'anàlisi i l'exercitació de les possibilitats del moviment, l'adquisició de destreses expressives i la relació del cos amb l'espai, amb els objectes físics i amb els cossos de les altres persones. Queda clar que no es persegueix aconseguir una habilitat física, sinó una habilitat expressiva amb el cos de manera creativa i comunicativa.

1 **MÀGIA I RITUS: CAP AL DOMINI DE LES FORCES DE LA NATURA**

Connelly i Hardin van plantejar l'origen del teatre i de la dansa com a rituals que s'originen en la natura, en el moment que el cos s'expressa i comunica.

Què saps de l'origen del teatre?

- 1. L'origen del teatre és un ritm que s'origina en la natura i que s'expressa a través de la dansa.
- 2. La dansa és un dels elements bàsics del teatre i que s'origina en la natura.
- 3. L'origen del teatre és un ritm que s'origina en la natura i que s'expressa a través de la dansa.
- 4. El teatre és un ritm que s'origina en la natura i que s'expressa a través de la dansa.
- 5. L'origen del teatre és un ritm que s'origina en la natura i que s'expressa a través de la dansa.
- 6. El teatre és un ritm que s'origina en la natura i que s'expressa a través de la dansa.
- 7. L'origen del teatre és un ritm que s'origina en la natura i que s'expressa a través de la dansa.
- 8. El teatre és un ritm que s'origina en la natura i que s'expressa a través de la dansa.
- 9. L'origen del teatre és un ritm que s'origina en la natura i que s'expressa a través de la dansa.
- 10. El teatre és un ritm que s'origina en la natura i que s'expressa a través de la dansa.

1 **MÀGIA I RITUS: CAP AL DOMINI DE LES FORCES DE LA NATURA**

L'ORIGEN MÀGIC I RITUAL DEL TEATRE I DE LA DÀNSA

CONCEPCIONS DIVERSES

La dansa és un ritm que s'origina en la natura i que s'expressa a través de la dansa.

La dansa és un ritm que s'origina en la natura i que s'expressa a través de la dansa.

La dansa és un ritm que s'origina en la natura i que s'expressa a través de la dansa.

La dansa és un ritm que s'origina en la natura i que s'expressa a través de la dansa.

La dansa és un ritm que s'origina en la natura i que s'expressa a través de la dansa.

1 **MÀGIA I RITUS: CAP AL DOMINI DE LES FORCES DE LA NATURA**

EXPRESSIÓ I COMUNICACIÓ

Dansa i creativitat corporal

1. Preparació per a la dansa

2. El descobriment del ritm

3. Següent el ritm

4. Següent el ritm

5. Dansa de la natura

Jocs de veu

Per mitjà d'unes tècniques bàsiques molt senzilles, intentarem descobrir les potencialitats expressives de la nostra veu i valorar-les com a vehicle d'expressió i de creació personal. Tot plegat servirà per a millorar la lectura o la dicció en veu alta. La veu constitueix, juntament amb les tècniques d'expressió corporal, la base de la interpretació dels actors.

Teatralització i creació coreogràfica

Aquest apartat és el més important, i consisteix a dotar d'estructura dramàtica (diàlegs, conflictes i dinàmica de les accions) qualsevol tipus de text o composició musical perquè pugui ser representada.

En la teatralització, s'aglutinen tots els coneixements temàtics treballats en la unitat. És l'apartat que requereix més temps per a la seua realització. Ara, les consignes del professor o de la professora seran menys directives per tal de recórrer el que hem après, però incorporant-hi la teua imaginació i creativitat.

Retroacció i avaluació

En aquest apartat, presentem una sèrie de propostes per a comprovar si els objectius s'han assolit, a més dels suggeriments per a ampliar i aprofundir en el tema.

A diferència de l'avaluació tradicional, ací es valorarà amb models d'avaluació creatius:

- La participació.
- La implicació en els projectes col·lectius.
- L'adquisició de recursos expressius i la seua utilització en contextos nous.
- La integració grupal.
- La satisfacció experimentada pels participants en el treball fet.

Estructura del llenguatge teatral i de la dansa

En l'últim apartat, arrepleguem els elements teòrics que basteixen la pràctica de les arts escèniques per tal de fonamentar teòricament les pràctiques que has realitzat per mitjà dels exercicis.

Jocs de veu

1. **Admetiu un grup**

2. **Què diuen els animals quan parlen?**

3. **Què diuen els animals quan parlen?**

4. **Què diuen els animals quan parlen?**

5. **Què diuen els animals quan parlen?**

Grup	Temps	Notes

TEATRALITZACIÓ I CREACIÓ COREOGRÀFICA

1. **Què diuen els animals quan parlen?**

2. **Què diuen els animals quan parlen?**

3. **Què diuen els animals quan parlen?**

4. **Què diuen els animals quan parlen?**

5. **Què diuen els animals quan parlen?**

Grup	Temps	Notes

ESTRUCTURA DEL LLenguatge TEATRAL I DE LA DANSA

1. **Què diuen els animals quan parlen?**

2. **Què diuen els animals quan parlen?**

3. **Què diuen els animals quan parlen?**

4. **Què diuen els animals quan parlen?**

5. **Què diuen els animals quan parlen?**

Grup	Temps	Notes

QUADRE DE CONTINGUTS

EXPRESSIÓ I COMUNICACIÓ

POSEM-NOS EN MARXA

DANSA I CREATIVITAT CORPORAL

1

MÀGIA I RITUS: CAP AL DOMINI DE LES FORCES DE LA NATURA

L'origen màgic i ritual del teatre i de la dansa

- La imitació i la màgia, origen del teatre
- El cor, el corifeu i l'actor
- De la imitació a la representació: la màscara
- El mag o xaman: el primer actor
- El cercle: el primer espai escènic

pàg. 8

1. Presentacions
2. La descoberta del foc

3. Preparació per a la dansa
4. Seguint el xaman
5. Dansa de la cacera
6. Identificació amb un animal
7. Iconografies col·lectives
8. Gestualitat heretada de les mans
9. Animal en grup

2

GRÈCIA I ROMA: LA PERSONA DAVANT DEL DESTÍ

Els clàssics: Grècia i Roma

- El cor, el corifeu i l'actor
- La comèdia i la tragèdia
- Alguns noms importants
- El teatre grec a Roma
- El teatre com a edifici

pàg. 22

1. Les bacants
2. Què li passa, a Helena?

3. Les cinc formes del moviment
4. El *Discòbol* de Miró
5. Èdip i l'Esfinx
6. Els ulls d'Èdip
7. L'espai del corifeu

3

EL TEATRE MEDIEVAL: EL MISTERI DEL TEATRE

El teatre ix de les esglésies

- Formes teatrals: les representacions religioses i les representacions profanes
- Dels misteris als jocs d'escarni
- L'espai escènic medieval
- Els joglars
- Què ens ha deixat l'edat mitjana?

pàg. 36

1. El joglar escriu el seu nom
2. Torneig medieval

3. Funcions dels segments corporals
4. Moviments bàsics
5. Formes corporals
6. Caigudes i volantins
7. El mim
8. Jocs de mans
9. Personatges amb molta mà

4

LA COMÈDIA DE L'ART: UN MÓN NOU, UN TEATRE NOU

La influència del Renaixement italià a Europa

- Inici del teatre professional: la comèdia de l'art
- Els personatges de la comèdia de l'art: un teatre d'arquetips
- La màscara
- Pervivència i significació de la comèdia de l'art

pàg. 50

1. Qui riurà l'últim, riurà millor
2. Les formes de riure
3. Acudits escenificats

4. Omplir espais
5. El globus
6. Que no s'enfonse la barca
7. Desplaçar-se seguint trajectòries
8. Màscara facial
9. Els sentiments de la màscara
10. Els *lazzi*

5

EL BARROC: EL TEATRE DE LA PARAULA

El teatre: element essencial del barroc

- Les dramaturgies nacionals
- Els inicis del ballet
- Teatre per a tots els públics
- El teatre com a diversió en època de crisi
- Pervivència del teatre del barroc

pàg. 64

1. Picant de mans
2. Cançons populars
3. Esgrima corporal
4. Marcar el ritme

5. Tots a ballar
6. L'esfera
7. La xarxa
8. Expressió de sentiments

6

DE LA RAÓ A LA PASSIÓ: LA IL·LUSTRACIÓ I EL ROMANTICISME

De la raó neoclàssica a la passió romàntica

- El neoclassicisme
- Drama burgès enfront de teatre popular
- De la Renaixença al Romanticisme
- L'òpera: el gran teatre burgès
- Què ens queda, del teatre romàntic?

pàg. 82

1. La claca
2. Vaixell pirata
3. El duel teatral
4. Què és el Romanticisme?

5. Temps i moviment
6. Al tempo de la música
7. Coreografia
8. El llenguatge dels peus
9. El llenguatge de les cames

7

EL REALISME: L'ESCENA COM A ESPILL DE LA REALITAT

Una mirada objectiva a la realitat social

- Una estètica nova
- Els inicis de la dansa del segle xx
- El 'mètode' de Stanislavski
- Què ens ha deixat el teatre realista?

pàg. 96

1. Fisonomistes
2. L'espill
3. Exploració de sons

4. Coordinació rítmica en grup
5. Ritme amb cors i solos
6. Els ritmes de la poesia grecollatina
7. Control de la tensió muscular (tics i manies)
8. Ballar amb les palmes de la mà

8

L'ESCENA COM A COMPROMÍS SOCIAL

Els orígens del teatre social

- Un teatre proletari
- El teatre èpic
- Del ballet clàssic a la dansa moderna
- La renovació de l'espai escènic
- Què ens ha deixat el teatre èpic?

pàg. 112

1. Jo acuse
2. Titella humà
3. La barca

4. A favor i en contra de la llei de la gravetat
5. Pors i somnis
6. M'adorm, em desperte
7. Lliscar sobre gel
8. Arrelats
9. Figures plàstiques col·lectives
10. Flaixos

9

CAOS I INCOMUNICACIÓ

El teatre de l'absurd: el no-sentit de la condició humana

- L'antiteatre
- El llenguatge del teatre de l'absurd
- L'humor i la denúncia social
- La dansa contemporània i els balls populars
- Què ens ha deixat el teatre de l'absurd?

pàg. 126

1. Diàleg de sords

2. Els imants
3. Sóc el teu complement
4. Ombres
5. Encadenament rítmic
6. Punts de contacte
7. Ritme en la pintura
8. Transformar l'objecte en un altre
9. El nostre cos esdevé objecte
10. Objectes imaginaris
11. Objectes simbòlics

10

ESPECTACLE TOTAL: CAP ON VAN EL TEATRE I LA DANSA?

Espectacle total i les noves tendències

- El teatre de la crueltat d'Artaud
- L'avantguarda literària
- Els directors d'escena
- Una nova dansa
- La cartellera actual

pàg. 140

1. Roda de palmades
2. Tula verinosa

3. Idees per a dansa teatre: seguint el cap
4. Dansant la pintura
5. Cànon
6. Gestos quotidians transformats en dansa
7. La mirada que actua

Jocs de veu		TEATRALITZACIÓ I CREACIÓ COREOGRÀFICA	RETROACCIÓ I AVALUACIÓ	ESTRUCTURA DEL LENGUATGE TEATRAL I LA DANSA
10. Onomatopeies dels animals 11. Què diuen els animals quan parlen? 12. Els sons de la natura	13. Quan els animals parlaven... 14. Les paraules curatives del xaman 15. Les danses de les estacions	16. Faula de creació col·lectiva 17. Els ritus de la quotidianitat 18. Altres suggeriments	El personatge humà i el personatge animal Components del moviment expressiu	
8. Pregària als déus 9. Poema amb eco	10. Tragèdia: Prometeu encadenat 11. Comèdia: <i>Les granotes</i> 12. Danses i ritus 13. Danses i pantomimes	14. Autoretrat fantàstic 15. El mite de Narcís 16. Altres suggeriments	El llenguatge corporal de l'actor i el ballari	
10. Les veus del carrer 11. El gest i la paraula	12. L'espai dels ritus 13. Els joglars i les danses 14. Les danses a les processons 15. <i>Quem quaeritis?</i>	16. L'auca 17. Epicureistes enfront d'estoicistes 18. Altres suggeriments	L'espai en el teatre El cos i els seus components	
11. Parlat i fet 12. Tics sonors 13. Sonoritzar imatges 14. Tirallonga d'embarbussaments	15. Improvisació dansada 16. Els personatges de la comèdia de l'art	17. Crear el personatge a partir de la màscara 18. Fer la nostra màscara 19. Altres suggeriments	Les funcions de la màscara La improvisació com a tècnica teatral Moviment en l'espai (I)	
9. Llegir prosa, recitar vers: les pauses 10. L'entonació 11. El palet a la boca 12. Jocs de paraules	13. Shakespeare: les passions humanes 14. L'escena del balcó 15. Molière, creador de caràcters 16. L'ambició pels diners	17. Dels ballets cortesans a les comèdies-ballet 18. Lope de Vega i les accions dramàtiques 19. «...i tots ballen»	20. Monòlegs i apartats 21. L'equívoc o <i>quid pro quo</i> 22. Escenografies 23. Altres suggeriments	Conceptes i tipus de personatges Moviment en l'espai (II)
10. Tècniques d'impostació de la veu 11. Tècniques de respiració 12. Tècniques de contrast	13. La posada en escena romàntica 14. Construcció dels personatges 15. Ballar un quadre 16. Creació a partir d'una estructura dramàtica	17. Diferència entre tema i argument 18. Els conflictes dels personatges romàntics 19. Altres suggeriments	El sistema de signes teatral El temps en la dansa Estructuració no mètrica del temps	
9. Labialitzar 10. L'èmfasi 11. El subtext 12. Grafofonia	13. Primera lectura 14. De la novel·la al teatre 15. Gestos i accions físiques transformats en dansa 16. Sinopsi d'obres de teatre	16. Les idees clares 17. La tècnica de l'escriptor realista 18. Suggeriments	Esquema dramàtic Estructura mètrica del temps	
11. Canvi d'emissora 12. Jocs amb les vocals 13. Grafofonia de consonants	14. Posada en escena d'un text de Brecht 15. Les rondalles en el teatre èpic 16. Cinema, dansa i teatre compromès	17. El teatre periodístic 18. Antagonistes 19. Suggeriments	El conflicte dramàtic L'energia	
12. Redundància de quantitat i duració 13. Redundància d'intensitat 14. Si els objectes tingueren veu... 15. Les onomatopeies dels objectes	16. Beckett: <i>Acte sense paraules</i> 17. Dansa amb objectes 18. Ionesco: la frase més llarga i la més curta 19. Harold Pinter: <i>El sol·licitant</i> 20. Els deu minuts abans i els deu minuts després 21. Seqüenciació d' <i>El sol·licitant</i>	22. Escriptura automàtica 23. Qui, què, com, quan, on, per què 24. Altres suggeriments	Els objectes: l' <i>atrezzo</i> El teatre d'objectes La interrelació en el moviment (I)	
8. Llenguatge inventat 9. Parella còmica 10. Grafofonies 11. Procés de sonorització d'un text	12. Consigna oculta 13. Òpera o mim 14. Buscant un final 15. Alto! Açò és màgic	16. La festa de la dansa amb grafit 17. Ballar és somiar amb els peus	18. Targetes per a improvisar 19. Altres suggeriments	Bases de la improvisació Elements dramàtics d'una improvisació La interrelació en el moviment (II) L'esguard